

Sveti štefan, prosi Ti, da b' naši konji zdravi b'li!

Kot marsikje širom naše domovine, tudi pod tihimi Gorjanci se niso povsem izginile lepe šege in navade naših poštenih dedov. Vse pridobitve civilizacije niso zamogle iz našega ljudstva izkoreniniti one stare vere, ki se je rodila z narodom, z njim živela, mu lajšala obstanek in ga delala zadovoljnega. Pomembni in zanimivi so ti običaji in vredno je opozoriti nanje.

Evo, kaj sem imel priliko opazovati o minullem božiču na belem šentjernejskem polju!

Dan po božiču, na praznik svetega Štefana okoli 10 uri dopoldne. Prostrani šentjernejski trg, ki se je po jutranji maši že davno izpraznil, spet oživlja. Moški, ženske, staro, mlado se gnete in postaja pred pošto in pred trgovinami. Otroci se kepajo za šalo. Od vseh strani pa prihajajo strumni konjeniki, mla-

Jerneju na Dolenjskem. Brigo za to vodi tamkajšnje jahalno in dirkalno društvo. Po vseh dolinskih vaseh menda ni gospodarja, ki ne bi se mogel izkazati vsaj z eno diplomato ali medaljo za umno konjerejo. Tako je ta svetošestfanski pohod razumljiv. Kake skrbi in koliki stroški, če konji niso zdravi. Zato, sveti Štefan, prosi Ti, da bi konji naši zdravi bili!

V lepi in prostorni podružnični cerkvi je namreč eden izmed stranskih oltarjev posvečen temu zaščitniku naših plemenitih domačih živali.

Cerkev stoji zunaj na precejšnjem hribočku in obkrožuje s svojim divnim položajem vso okolico. Tik cerkve ho-

deniči iz okoliških vasi, klobuk po strani, na čilih konjih, ki so danes posebej lepi in snažni in okinčani, kot bi šli »na ohceto«. Uzde se svetijo, sedla so kot nova; če pa teh ni, jih pokrivajo lepo zložene odeje, za uhlji miglja šopek, vihrajo pisani traki in kdo ve kaj še. Vsak je storil, kar se je dalo, da bosta konj in njegov jecdec najlepša. Zdej, potem spet leto dni ne več, je prilika, da se izkažeš. In deklet je toliko na trgu in tako so zala in tako se muza jo...

Na kraju vasi med kastelom in šolo se zbirajo. Nekaj minut pred deseto se oglašijo zvonovi, nemir na trgu narasča, od daleč se začuje godba. Vse zre doli po trgu. Spreved se bliža.

Vedno bliže, vedno glasneje. Spreddaj v četverstopih šentjernejska društva. Daljši presledek. Nato šentjernejska konjenika. Na čelu štaba »general« v slavnostni uniformi. Eleganti škornji, ostroge, široke lampas-hlače, sinji vojaški jopič s številnimi svetlimi in pisanimi rodovi neznanega porekla in v generalskem klobuku z bujno perjanico. V desnici maršalska palica — jahalni bič. In njegov konj! Kar sveti se, tako je lep, živahen in ponosen. Za štabom pa se vrste v parih na ozaljšanih konjih fantje iz cele šentjernejske fare s šopki seveda. Naštel sem 74 parov, bilo jih je pa tudi že do sto parov, kot so mi pravili.

Prava konjska razstava je to, najrazličnejše pasme, vsa mogoča starost! In jezdec! Eni sede kot vlti na konju, drugi kot Martin Krpan na svoji koblici, tretji pa živijo nagajajo; morda jih draži godba, da imajo ubogi dečki kar dosti dela, da se obdrže v sedlu. Ti tvorijo navadno konec kavalkade, da se prosto sučejo po cesti.

Mokče, strumno in ponosno jaha četa skozi St. Jernej in ven na polje in dalje v pol ure oddaljeno Dolenjo Staro vas k maši. Duhovnik se je bil odpejal tja že pred njimi.

Pred vasio čez cesto slavolok na dveh okrašenih mlajih z napisom:

»Sveti Štefan, prosi Ti, da b' konji naši zdravi b'li!«

Sveti Štefan je namreč patron konjerejev in poseben priprošnjik in pomočnik pri konjskih boleznih. In po tej dolini je konjereja zelo razširjena. Saj so znane vsakoletne konjske dirke v St.

B. Br.:

Skažen lovski dan

Povabili so me na lov v revir, kjer ti na vsak korak skoči izpred nog dolgohec, kjer ti vsak trenutek preseka pot zvitoropka in kjer je treba veliko premagovanja, da ohraniš smrtonosno kroglo za plemenitejšo rogato divjačino in le malo fantazije, da začuješ v gošči krunjenje lutega nenesa. Po lovskem Tarasconu gre o tem lovišču glas, da ti divjačina kar sama nastavlja lopatice, da vanjo pošlješ svinčeno smrt. Se lovca so mi dali s seboj, moža, ki pozna vse steze in stečine, šege in navade repate, kljunate in rogate živali. Mahnila sva jo o prvem svitu, da prideva še dosti zgodaj s ceste v zeleno dobrovo.

Preden zavije cesta v klanec, prereže njive lepa bližnjica, ki se po nekaj minutah hoda zopet strne s cesto. Na tej poti naju je zasačila usoda in nama že v kali obrezuspešila lov. Po klanecu nama je namreč prineslo naproti žensko, ki je spravila mojega spremljevalca Janeza popolnoma iz sebe.

»Tristo vragov, gospod,« je zaklel Janez. »Glejte jo, žensko na klanecu, izmalčila nama bo lov. Kreniva po cesti, ona pojde gotovo po bližnjici.« Ženska je imela isto misel kakor midva; morda

sta. Poleti idealno. Spodaj žubori potok in klepeče mlin, tja proti severovzhodu se širi prostrano šentjernejsko dalje pa krško polje, na jugozapadu tam preko vinogradov pozdravljajo popotnika temni Gorjanci. Ob vznožju vasi, potem St. Jernej in malo niže doli vas Grublje, groblje starega rimskega mesteca Crucium, preko katerega je vodila cesta iz Emone (Ljubljana) v Neviodunum (Drnovo pri Krškem) in Siscio (Sisak na Hrvaškem).

Ves ta hrib okoli cerkve je zavzela zdaj naša konjenika. Kot vojak, v dveh vrstah se vije konjski obroč okrog božjega hrama. In naroda, onih nesrečnikov, ki niso mogli in smeli prihajati k maši, teh je toliko, da je prostrana cerkev daleko premajhna. Ves hrib je zaseden po konjenici in peših tja do edine hiše na tem božjem hribočku, do meznarje.

Zvonovi pritkavajo, možnarji pokajo in ljudstvo v pobožnosti in svetem zaupanju sklanja glave. Pri oltarju svetega Štefana se vrši sveto opravilo.

Oglejmo si med tem cerkev, ki je v mnogih ozirih vredna pozornosti. Lepa, ponosna stavba je delo bivših gospodarjev kartuzijanskega samostana v Pletterju. Leta 1745. so podirli prvotno malo cerkvico in postavili to za te kraje impozantni božji hram. Zvonik ima spodaj silne oporne zidove kot kaka trdnjava. V njem visi še zvonček iz pleterske kartuzije z letnico 1778.

Izmed štirih stranskih oltarjev vzbuja pozornost oni s podobno sv. Jožefa. Zelo lepa in ljubka slika velike umetniške vrednosti. Bajz Mencingerjevo delo. Veljalo bi dognati resnico!

Maša je minula. Ljudje vro iz cerkve. Konjeniki odkritih glav vztrajajo na svojih mestih. Prikaže se mašnik v cerkvenem oblačilu, pomoli in blagoslovijo konje ter pobere običajni »ofer«. Rezek ukaz in povorka se pričena spet urejati. Godba zapusti svoj prostor pod silnimi lipami in veselo peketaje se pomika zbor med zvoki poskočnih koračnic preko Stare vasi in polja in travnikov proti St. Jerneju.

Razigrana pesem zvonov, pokanje topičev, godba, vriskanje, to je šentjernejski konjski praznik. Tudi narod je židane volje.

Na trgu pred Majzlevo gostilno tam pod kostanji ob kapelici se postavi god-

je poznala lovsko vero, pa se nama je hotela izogniti. Tako smo zadeli skupaj na cesti. Lovec Janez jo je bil že prej spoznal in je ob srečanju izpustil kopo silnih kletvic na naslov drugega spola sploh in na to nesrečno žensko posebej. Ženska pa se je samo nekam potuljeno in zvito smehljala, rekla pa ni ne beže ne črne, da sem se čudil, kako možko prenaša Janezove srdite izbruhe.

»Prazno pot hodiva, gospod,« pravi lovec, ko se je ženska nekoliko oddaljila. »ta čarovnica nama je urekla ves lov. Najbolje bi storila, da se kar vrneva.«

»Kaj pa še, Janez,« sem zaprotestiral, »menda vendar ne mislite, da toliko dam na vraže. Če srečam žensko, ki gre po svojih poslih, zato še ne bom vrzel puške v koruzo.«

»Po hudičevih poslih hodi, vam rečem. Čarovnica je.«

»No, no, Janez, pred dvesto leti so zadnjo zažgali na grmadi v naši pobožni deželi. Kasneje ni bilo nobene več. Ne verjemite vendar takih neumnosti in čenč!«

»Dobro, boste že videli. Jaz odslej nisem več porok za uspeh lova. Ima že sam hudič parklje vmes.«

Vse moje pametne besede so bile bob ob steno. Lovske vraže so silnejše od

ba in ves konjeniški štab z »generalom« v sredini. Najstarejši »častnik« je med tem tam za pošto uredil svoj osedlani polk in v lahni trubi defilirajo jezdecji mimo svojega generala in se potem razidejo po svojih domovih.

Doma jih čaka božična pojedina, ki jo je na ta dan deležna tudi živina. In sladka zavest, da ima tudi plemenita naša domača žival svojega zaščitnika, vse to še dvigne božično razpoloženje in narod uživa, ko je poleti garal.

Prastar je ta svetošestfanski običaj.

V džunglah demona Chao Kam Hoa

Naš rojak g. inženjer Ferdo Lupša, siamski vseučiliški profesor in državni svetnik, pripoveduje naslednjo zanimivo zgodbo iz svojih bogatih doživljanj in vtisov s pohodov po notranjosti Zadnje Indije:

Prekoračili smo nekaj gorskih grebenov in dospeli po trudopolnem pohodu v kazensko naselbino Ban Kalata, važno postojanko za karavanski promet iz Siamu v Birmo. Odtod smo prišli v ozemlje, kjer gospoduje gorski demon Chao Kam Ho. Le počasi se je mogla pomikati naša karavana ob potoku, ki je z divjo silo drvil čez skalnata tla. Džungla je bila ob obeh straneh mestoma tako gosto zarastla, da nismo videli niti vode v potoku, dasi smo hodili skoro tik struge. Večkrat smo morali potok prebresti, da smo mogli naprej. Kadar smo bili sredi potoka, smo imeli pred seboj krasno sliko. Skozi temni oblok rastlin se je zrcalila bistra voda, iz katere se je tu pa tam zasvetil zelenkast odsev. Čez potok je bilo treba skakati od skale do skale, drugod smo bredili vodo čez kolena. Marsikatero neprijetnost in težavo smo morali premagati na tem potovanju. Naši sloni pa vsega tega niso občutili: enakomerno in mirno so se pomikali naprej, trgali spotoma z rlicem veje na desni in levi in jih nosili v svoje žrela.

Po strmih pobočjih smo počasi prišli na vrh gore Doi Kam Ho. Oko se mi je ustavilo najprej na visoki razjedeni skali, ob kateri je bila naravna kamnita stavba, ki se je videla od daleč, kakor bi bil nekdo posadil velikanski lonec na tri ogromne kamne, nekako tako, kakor delajo domačini, kadar kuhajo riž. Pravljica pripoveduje, da je tu ognjišče, kjer kuha demon Chao Kam Ho človeško meso. Nekaj sto korakov stran od karavanske poti je studenec, kjer zajema vodo. Iz tega studenca ima voda svoj podzemski odtok in se spaja nekje z gorskim potokom, čigar šumenje se sliši iz prepada. Kaj čudna naravna tvorba na tem kraju!

O demonu Chao Kam Ho nam je pripovedoval v šatorišču v Ban Kalata ob večernem ognju sivolasi Karenc Ja To pravljico, ki se je ohranila med njegovim rodom in izvira brez dvoma iz prazgodovinske dobe.

Pravljica pripoveduje, da je pred davnim časom živel v tem gorovju plemičev, ki je bivalo po brlogih in lovilo divjačino. Temu plemenu je bil poglavar Kam Ho, ki se je hranil s človeškim mesom. Njegovo bivališče je bilo v podzemski jami najvišjega vrha, vhod vanj pa sta čuvala velikanska bela kača Ngu phi, pisan in orjaški tiger Sōa phi lok.

V te kraje so se pozneje v severa priselili Karenci. Bavili so se s pridelovanjem riža, ki ga črnici niso poznali. Kam Ho je s svojimi divjimi tolpami plenil po naselbinah in ugrabil vse, kar mu je prišlo v roke. Marsikatera žena se mu je morala vdati in marsikateri mož je padel kot žrtev teh ljudožrcov. Kam Ho in njegova družba sta bila strah Karencov.

Nekoč je divjak ugrabil tudi hčerko karenskega poglavarja Srinaga, Naradi po imenu, in jo odvedel v svoj podzemski dom. Bila je znana kot najlepša devotka. Njen sivolasi oče si v obupu ni znal pomagati; pulil si je lase in jokal. Prišel pa je v hišo mladenič iz sosednega karenskega rodu, po imenu Radi, in se ponudil Srinagu, da reši devotko

ki pa je tam v osemdesetih letih popolnoma zaspal. Nekako pred četrto stoletja so ga trije podjetni šentjernejski spet obudili k življenju. Prvo leto so jahali k maši le trije možakarji, naslednje leto je bilo že nekako petinajst jezdecov, potem pa se je započela temeljita propaganda širom cele fare in že prihodnje leto se je postavil »general« s sto jezdeci. Sedanj »general«, debelušni in dobrodušni šentjernejski pek, šestdesetletni Anton Lampe, pa se lahko pohvali kar s sto pari konjenikov.

in ubije nasilnega ljudožrca. Bil je krepak, pogum se mu je isknil v očeh, lice mu je gorelo in prsi so se mu širile, ko je stal pred nesrečnim poglavarjem.

Vzel je ščit, nekaj otrovnih pšic in ostro bodalo iz bambusa, pa se je odpravil v gore. Torbo si je napolnil z rižem in na slonce posušenim mesom, da se bo z njim preživljal, če ne bi našel divjega sadja in korenin.

Že nekaj dni je blodil po džungli. Utrujen je sedel kraj gorskega studenca, iz katerega je pil hladno vodo. Ko je hotel naprej, je zapazil zlato ptičje pero, ki je ležalo na zemlji. Pobral ga je in obkudoval. Takrat pa je tih za njim v vejah nekaj zašumelo. Mladenič se je ozrl in zagledal prelepo devotko, ki je stopila iz džungle. Bila je vila The-

Ing. F. Lupša

Posnetek v indijski džungli

va Karnika. Iskala je zlato pero, ki ga je bila malo prej izgubila. Mladenič ji ga je rad vrnil. Vila si je iztrgala iz glave las in ga dala mladeniču, češ naj ga hrami, ker mu bo za varstvo pred strašnim Kam Ho. Nato je izginila.

Džungla, po kateri je Radi prodiral proti najvišjemu grebenu, je postajala vedno bolj gosta. Hodil je in hodil, dokler ni prišel na majhno goličavo. Ob nasprotnem robu je širila pečina, v kateri se je videla temna duplina. Ko je prišel bliže, je v svoje veliko začudenje zapazil, da leži v duplini velikanska bela kača. Bil je takoj uverjen, da je to kača Ngu phi pisan, o kateri je bila med Karenci razširjena govorica, da čuva podzemsko rove, ki vodijo v bivališče ljudožrca. Mladenič je obstal, napol lok, pripravil zastrupljeno pšico in se oprezno blizal duplini. Kača je dvignila glavo, oči so se ji zasvetile kakor najlepši biseri v solčnih žarkih, iz žrela ji je švigal ognjen jezik.

Mladenič je nameril lok in sprožil pšico, ki je obtičala globoko v napetem vratu kače, ki se je bliskovito vrgla proti njemu in udarila z repom po skali. Udarec je bil tako silen, da je odkrhnul

od skale gručo kamenja, ki je zasulo duplino in zaprla mladeniču izhod. Strup pšice pa je deloval tako hitro, da je kača obledela mrtva, še preden je dosegla mladeniča.

Uverjen, da je na pravi poti, je plezal Radi po skalnatih ruševinah in iskal podzemeljskega rova. Prišel je odkriti kamenje, a takoj se mu je zdelo, da ga obhaja neka nadnaravna moč, ker sicer bi tako težkega kamenja ne mogel odkriti. Ko je odmaknil najtežji kamen, se mu je odprl vhod v notranjost gore.

Brez pomisleka je stopil v temni rov. Dolgo je že hodil, ko je prišel v bajno razsvetljeno dvorano, v kateri je ležal orjaški tiger Sōa phi lok. Ko je tiger zagledal mladeniča, se je poglaval in divje zarjovel, oči so mu zažarele, z repom je mahal sem in tja. Mladenič je o pravem času pripravlil lok in pšico, ki jo je sprožil v trenutku, ko se je tiger sklonil, da bi v divjem skoku planil nanj. Zastrupljena pšica je pogodila tigra v žrelo, da se je zgrudil na tla mrtve.

Radi je šel naprej in prišel v veličastno dvorano, polno dragocenosti in zemeljskih zakladov. Sredi dvorane je sedel na kožah divjih zveri Kam Ho; krog njega so bile mlade deklice, s katerimi se je kratkočasil. Med njimi je bila tudi Naradi. Kam Ho je bil črne polti in skoraj nag, le okoli ledij je nosil leopardovo kožo. Ko je uzrl mladeniča, se je naglo dvignil in vrgel sulico proti njemu. Radi je spretno nastavljal ščit, ob katerem se je sulica zlomila. Sedaj je divji Kam Ho planil proti njemu, da bi ga pobil na tla z grčavim batom. Mladenič je mirno počakal, potegnil bambusovo bodalo in ga med spopadom porinil divjaku v srce, da je padel mrtve po tleh. Njegova kri se je razlila po dvorani.

Tako je pogumni Radi rešil karensko devotko Narado in vse druge ugrabljene deklice.

Hudobni duh nasilneža pa še vedno ne najde miru. Od roda do roda straši kot demon Chao Kam Ho po gorovju. Tu in tam se pojavi v podobi starega tigra, ljudožrca, drugod zopet v podobi divjega lovca. Večkrat se sliši po džungli njegovo vpitje, ki je podobno stokanju, rožljanju, smejanju in tuljenju viharja.

Ta pravljica, ki gre med Karenci od ust do ust in od roda do roda, nam jasno priča, kdo so bili prazgodovinski prebivalci teh krajev. Moja domneva, da je živel v prazgodovinski dobi po zemlji Zadnje Indije raztreseno plemo Negritov, čigar ostanki so se našli tudi na Malajskem polotoku (Sakai in Semang), na ozemlju Shanov in drugje, dobiva v tej pravljici nekako zgodovinsko potrdilo. Pravljica omenja samo, da so bili ti divjaki še ljudožrci, s katerimi so se priseljenci Karenci morali boriti za obstoj. Karenci so bili inteligentnejši in so sčasoma popolnoma izpodrinili manj inteligentne Negrite.

G. inženjer Ferdo Lupša izda letos v založbi Vodnikove družbe eksotično knjigo »V džunglah belega slona«, kjer popisuje svoje čudovite dogodivščine v deželah Laotov, Shanov in Karencov, ki jih je proučeval nad 15 let. Knjiga bo opremljena s krasnimi slikami. Poleg te knjige izda Vodnikova družba še tri knjige, med njimi Vodnikovo pratio, in to za članarino 20 Din.

ko se je moj lovec otajal, se primaknil bliže in mi zaupal tajnost najinega neuspeha.

»Veste, gospod, tista ženska je Štalarjeva Marička.«

»Vi ste pa Liščev Janez,« sem odvrnil s ponarejeno nejevoljo.

»Sem Liščev Janez, nimam opravka z nečistimi močmi, kakor Štalarica.«

»Nečiste moči, bežite s temi čenčami,« sem mahnil z roko.

»Seveda, gospoda naših kmečkih stvari ne verjame, resnične so pa le. Vidite, ta Marička je bila nekdanja moja deklica.«

»Pa vas je pustila in Janez je še sedaj jezen nanjo in jo obrekuje. Ni lepo to početi za poštenjaka, ni lepo.«

»Bog ve, da je ne obrekuje. Še nikomur nisem povedal, da je Marička čarovnica, vendar vsa vas ve, ker marsikdo trpi od njene moči. Ona je mora! Kdor se ji kaj zameri, pa ga ponoči tlači. Moja pokojna mati so jo poznali in niso dovolili, da bi se z njo pečal. Vsako noč jim je sedela za vrat in jih dušila. Jaz nisem verjel, dokler se nisem sam prepričal, da imajo mati prav; seveda sem potlej ljubezen razdril.«

»Kako ste se neki prepričali?« vprašam z razločnim dvomom.

»Nikomur še nisem povedal, vam pa

bom, ki ste priljuden gospod. Našo lipo poznate, je-lite? V senci sem čakal in na Maričkino kajžico sem gledal. Ona ni vedela, da sem doma. Ko tako gledam, vidim mahoma, da se vežna vrata pri Štalarjevih odpro in Marička pride iz hiše. Kakor metljava se opoteka po poti proti Mikšajevim. Mesec je svetil, da sem jo videl kakor na dlani in po prstih sem šel za Novakovim plotom tihlo za njo. Bil sem že blizu Mikšajevih in razločno sem slišal, kako so v sobi hropili in smrčali. Bil je čas košnje in ljudje so spali ko ubiti. Pod okni je malo temačno, ker oreh in slive delajo senco, in tu je Maričke nenadoma zmanjkalo. Oknice so bile zaprte, ko sem prišel do stene. Kar naenkrat je stari Mikšaj začel vzdihovati in stokati na peči, da mi je bilo neprijetno. Čez nekaj časa si je stari oddahnil in spal mirno naprej, zato pa sta po vrsti začela stokati mlada dva. Gledal sem v sobo, pa nisem mogel nič razločiti. Ko je pa stokanje nehalo, je bila Marička, kakor bi iz tal zrastle poleg mene. Prijel sem jo za roko in jo potegnul izpod oreha. Kakor da je mesečna in da se je ravnokar zbudila, me je pogledala.

»Tak taka si,« sem rekel, »dobro da vem, da si vseča, ki jemlje poštenim ljudem počitek in spanec.« Ona pa me